

Václav Hájek z Libočan

(zemř. 1553)

KRONIKA ČESKÁ

280
KNIHA
TEXTŮ

Z Hájkovy *Kroniky české* (1541) vyjímáme část vypravování o vládě krále Václava IV. (léta 1383 a 1391 až 1393).

Léta tisícého třístého osmdesátého třetího

Vyslání sú byli z říše do Čech slavní poslové k Václavovi, králi římskému a českému, kteříž přijevše do Prahy a před krále poctivě předstúpivše, najprvé ode vsí říše učinili slavné pozdravení, jemu jakožto pánu svému dlúhého zdraví a šťastného kralování vinšující, toho pravili, že žádají na Pánu Bohu, poddanost i hotovost všelikterakú nyní i na časy budúcí jemu činiti slibující. Přitom oznamovali všech v říši obyvateluoú žádost, že toho mají i za to prosí, aby je ráčil svú přítomností navštíeviti, že oni všelikteraké povinnosti, kterýmiž sú Jeho Milosti zavázáni, chtí učiniti a vyplniti a přitom rádi by Jeho Milost viděli jako pána svého milostivého. Král vyslyšav poselství, z pánuoú českých ani žádného jiného do své rady nepovolav, ani orátorovi¹⁾ svému odpovědi dáti neporučiv, sám svými usty hned bez meškání dal tuto odpověd: „Říšané milí, víte vy i jiní všickni, že jsme my král římský korunovaný a není nám více potřebí nadto nic. Pakli by kto z říše žádostiv byl na náš obličej patřiti, do Čech přijda, tu nás svobodně bude moci viděti.“

To poslové slyšíce, zasmáli se takové odpovědi, a vzavše od krále poctivé dary, do říše se navrátili. A když přijeli do Kolína, mnoho knížat říských tu shromážděných našli, a co jsú v Čechách zpuosobili, oznámili. A oni vyslyšavše, dlúhú chvíli mlčali, až hrabě z Rajnu, pohleděv na jiné, řekl: „Poněvadž se jemu tak líbí, nechť jest on pánem v Čechách a my také nad našimi panstvími panovati budeme.“

1) orátorovi řečníku

Téhož roku při slavnosti svatého Víta²⁾ kníže bavorský, jenž slul Klem, maje úmysl, aby byl králem římským a odtud i císařem, sebrav veliké vojsko lidu německého, vtrhl do Čech přes hory a počal velikých škod činiti okolo Tusty, jinak Domažlic. O tom když zpráva od Choduov dána byla králi českému, byl z toho hněviv a páni rady jeho jemu radili, aby sbera lid, ty Němce škodlivé z Čech vyhnal. Král odpověděl: „Nechci toho mně k hanbě i vám všem Čechuom učiniti, abych měl na toho nuzného kníže bavorského lid sbierati a mé poddané tím obtížiti; jinak já to patřím.“ Vtom hned rychle poslal k knězi Sulkovi, proboštu chotěšovskému, jemu rozkazuje i přikazuje, aby sbera lid a vezma na pomoc jiné kláštery, hned bez meškání toho Klema s jeho Němci z země vyhnal. Sulek probošt, aby vuoli královskú vyplnil, poslal rychle do všech klášteruoú, od nich pomoci žádaje. Opatové, proboštové, vikářové i převorové, znamenavše v tom býti vuoli královskú, hned v osmnácti dnech sebravše sedm tisíc lidu pěšího dobře oděného a davše jim devět kop vozuov a některý dobře našpižovaný stravú i jinými věcmi bojovními, poslali je k Chotěšovu a odtud k Domažlicuom, a hned bez meškání vypravil král za nimi Zbynka, arcibiskupa kostela pražského, se třmi tisíci lidu jízdného. I položilo se vojsko mnichovské u Ronšperku a arcibiskupské u Domažlic. Klem o tom zprávu od svých špěhéruoú maje, rychle s svým vojskem z Čech pospíšil. Tu najprvé mnichovští a potom arcibiskupští za nimi se přes hory až do Bavor pustili, a tam přitáhše, činili velmi znamenité škody. Arcibiskup na den svatého Jakuba³⁾ položil se s svými na jedné rybničné hrázi, jenž byla velmi široká a rybník nadmíru veliký, kterýž slove Markrabine rybník. I chtěli jej Čechové skopati, ale arcibiskup nedopustil proto, neb by byli velikú škodu na vseh i na lidech učinili. A tak zplundrovavše Čechové veliký díl bavorské země, s velikými a rozličnými kořistmi do Čech se navrátili a mnozí z Čechův od toho znamenitě zbohatli.

Roku toho Václav král oddal se na veliké neřády, hry, tance rozličné provozuje. Manželka jeho, jenž byla velmi ctná a šlechtaná žena, za takové jeho nepořádné obyčeje se hanbila a jej samotně trestávala pravěci, aby se na svého dobrého otce rozpomenul, že jest on nikdá takových věcí neprovozoval, a ktož by takové věci

2) při slavnosti sv. Víta 15. června – 3) na den sv. Jakuba 25. července

před sebe bral, že jej míval v ošklivosti. Skrze takové trestání král proti své manželce se pozdvihl a vzal ji v velikú nenávisť, takže jest k ní hledal příčiny, aby ji mohl o její život připravit. Nazajtrí po slavnosti svatého Zigmunda,⁴⁾ povolav k sobě kněze Jana Nepomuckého, jenž byl mistr učení pražského a kanovník pražského kostela a králové zpovědník, a on jistě bál se Pána Boha, i pilně se jeho vypytoval, žádaje, podtají aby mu oznámil, jakých hříchuov se králová před ním Pánu Bohu vyznávala; kterýž odpověděl: „Králi, pane muoj, já toho jistě v paměti nemám, a bych měl, nebylo by mi to slušné učiniti, a vám také jistě slušné není se na to ptáti.“ Král rozhněvav se, kázal jej do těžkého podzemního vsaditi vězení, a nemoha na něm nic míti, poslal po kmotra⁵⁾ svého, mistra popravného, kázal jej ukrutně mučiti, a nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na most pražský vyvésti a svázaného do vody svrci a utopiti. To když se stalo, té noci i druhé světla mnohá vidína sú nad tělem jeho ležícím u vodě. Král když o tom divu uslyšel, na hrad Žebrák odjel a preláti kostela pražského, vzavše tělo to z vody u kláštera svatého Kříže, na hrad pražský sú je slavně nesli a s velikým náboženstvím v kostele svatého Víta proti oltáři Panny Marie na nebe vzeti pohřbili a kamenem přikryti rozkázali. Potom mnozí a rozliční se tu divové dáli a skrze to mnozí jej mučedníka božího a svatého býti pravili, a ktožkoli jeho svatosti odpíral a svévolně na kříž vytesaný na kameni vstúpil, toho dne světskú hanbu trpěl. I rozkázali sú preláti ten hrob železnú mříž odělati.

Času toho Semovitus, mazovecký vývoda, chtěl býti králem polským, ale Zigmund, markrabě bramburský, jenž byl bratr krále Václava Českého, tomu odpíral a v Mazuších s svým lidem jemu velikú činil škodu, téhož království žádostiv sa býti pánem.

Léta tisícého třístého devadesátého prvního

Páni čeští znamenitější položili sobě sjezd při středopostí⁶⁾ v Králové Hradci a tu rokovali o věci zemské a o tu těžkost, kteráž se na ně valí od jiných okolních národuov pro nedbanlivost

4) Nazajtrí po slavnosti sv. Zigmunda 3. května – 5) po kmotra pro kmotra – 6) při středopostí čtvrtěk mezi 3. a 4. nedělí v půstu (začíná ve středu před 6. nedělí před Velikonocemi)

krále jích. Někteří radili, aby o to posláno bylo k králi a jemu to oznámeno. Jiní pravili, aby to bylo skrze posla listem a psaním jemu povědino a předloženo, ale však žádný o to nechtěl k králi jeti ani toho spisovati, neb se každý obával, aby to nebylo od krále zvědino, a tak se rozjeli. Ale proto to od některých jejích shromáždění bylo králi oznámeno. I poslal tajně a kázal jíti Hrozka na Čbáně a Jiroše na Hradišti a ti byli dáni do vězení na Vyšehrad. Páni někteří, téhož se obávajíce, sjeli se do Berouna a odtud učinili králi psaní, žádajíce jeho jako pána svého milostivého, aby je ráčil rozkázati z toho vězení propustiti. Král jím zase rozkázal odepsati, aby k němu přijeli a svú potřebu před ním oznámili, že je chce rád vyslyšeti; a po několikú dnech pány předřečené Hrozka a Jiroše rozkázal v tom vězení stínati. Jiní to slyšíce, těžce to nesli, ale však pro uvarování budícího zlého mlčeti musili.

Téhož léta král český pro svú ukrutnost málo pánům českým věřil, protož poslal a kázal místa příhodného k stavení zámku hledati. I nalezeno místo jedno v lese málo více než půl míle od Vyšehradu blízko od tvrzi, jenž slove Kundratice, a ohledav to král sám svú osobú, kázal tu les posekati a skálu lámati, sklepy hluboké dělati z cihel a zámek pevný na tom místě postaviti a dal jemu jméno Nový hrad. Kterýž když byl dokonán, kázal jej pilně obilím a jinými potřebami bez nedostatku opatřiti, pravě, že se tu chce (bude-li toho třeba) vši zemi brániti.

Roku toho Václav král obeslal k sobě konšely z obou měst pražských na Vyšehrad, kteříž když přišli, žádal jích, aby s ním obědvali, a oni to rádi i neradi učinili pro tu příčinu, neb král měl obyčej časem vinné i nevinné trestati. Když jsú pak seděli za stolem, mistr popravný, jehož synu král byl kmotrem, předstúpiv před krále, řekl: „Králi milostivý, jaká jest mne zde potřeba?“ Král odpověděl: „Kmotře milý, málo tu vně počekaj, budeš míti dílo po samém obědě.“ Pražané králi přisedící těch slov nemálo se ulekli. Když se pak oběd dokonal, král na Pražanech rozličně činil otázky, ale Pražané jemu ve všem milostivě a poddaně odpovídali, mnohými se hotovostmi zakazujíce,⁷⁾ tak byla-li by toho potřeba, že by chtěl jeden každý z nich za svú milostivého pána své hrdlo dáti. Král to slyše poděkování jím učinil a od sebe je pokojně propustil.

7) zakazujíce zavazujíce

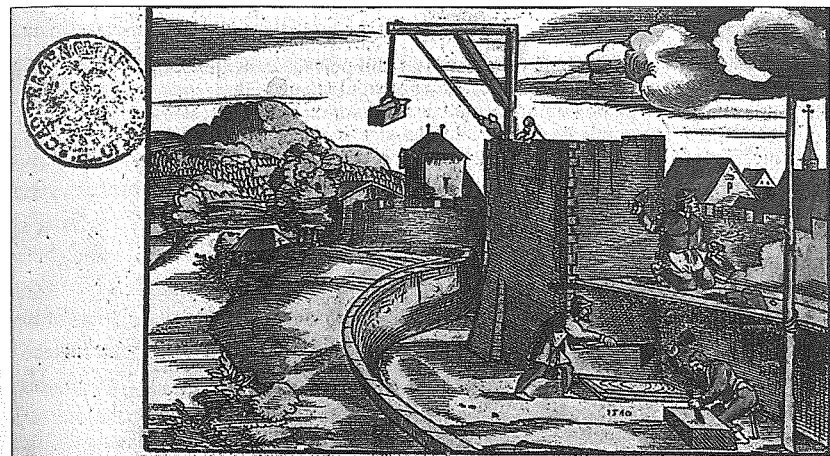
Přijel do Prahy k králi Václavovi lantkrabě z Rajnu, maje v svém houfě osmdesát koní a deset vozuov, na kterýchž měl mnoho rozličných příprav kajkléřských,⁸⁾ a honcuov⁹⁾ i kolcuov¹⁰⁾ nemalý počet, též i šermířuov velmi mnoho. Tu na ryňku Starého Města pražského s povolením královským kázal dvůr volati,¹¹⁾ a tu kdož by koli buď z Čechuov neb z jiných národuov rytířským během¹²⁾ směl se jakžkoli, kolbou, honbou, zápasem, kamenem aneb dřevem házením, šermem neb skokem, též i kajkléřstvím bez úrazu a vády se postaviti, že on chce svého také hned vystaviti, a to na den svatého Zigmunda,¹³⁾ a ten duvor trvati má až do osmi dní, a tak se stalo. Tu Čechové někteří mnohá rytířství¹⁴⁾ provozovali, a zvláště v kolbách, v honbách, v zápasích a v házení, takže sú Němci toho daleko z zadu měli, však proto v šermích a v kajklích nemohli Němcuov přemistrovati.

Téhož léta času zimního byli velicí spadli sněhové a vtom přišlo náhlé odjižení¹⁵⁾ a voda velmi veliká, takže ten den před svatým Mikulášem i na den svatého Mikuláše na staroměstském ryňku na loděch se vozili a v sklepích bylo mnoho vody, kteráž na domích mnoho škody učinila.

Léta tisícého třístého devadesátého třetího

Patriarcha vyšehradský, jenž byl muž velmi nábožný a milovník lidského spasení, častá psaní čině do Říma způsobil to, že jest papež dal milostivé léto do Prahy do sedmi kostelův, k svatému Petru na Vyšehrad, k Božímu tělu na Nové Město, k Matce boží Sněžné, k svatému Petru na Zderaz, k svatému Václavu na hrad Pražský, k premonstrátům na Strahov a k svaté panně Markétě na Břevňov, a to bylo časem postním, a tak putovali lidé po těch kostelech za sedm dní. A při tom času slit jest velmi veliký zvon na Vyšehradě a říkali jemu Patronus.

8) příprav kajkléřských kejklířských potřeb, nástrojů - 9) honcuov závodníků - 10) kolcuov zápasníků při rytířském klání, kolbě - 11) dvůr volati vyhlásit veřejné zápasy - 12) rytířským během rytířsky - 13) na den sv. Zigmunda 2. května - 14) rytířství zápasy - 15) odjižení oteplení

Léta Sedmístého Dewadesátého Druhého.

Chvor Saudce a Zprávoce Lidu yato U muž wtipny domy krásné a Zdi vysoké Praha se Sta rozkázal stavěti. Olce opiet porządniejij než prwe/ kázaw také některé dřevianne do mya Struby y O heuty bořiti: Učtutij pať počali byti tomu na odpor/ K nějše chće tomu aby se wšyctni wpologili/ rozkázal sobie Duom wyborny wprostřed Ulice Káthaus Ula sta postaviti/ a tu položnie sdiel mezi swymi poddanymi: Po mnohých pať lostranšky Letch ztehož Domu včianen gest Duom Kadnyj/ to gest Káthaus.

Václav Hájek z Libočan:
Kronika česká (výjev „Praha se stavěla“,
kolorovaný dřevorez, Praha, 1541)

Toho roku Alžběta, manželka někdy císaře Karla, v Hradci Králové umřela a odtud' vezena na hrad pražský a pohřbena v kostele svatého Víta v kůru Panny Marie, s velikú poctivostí a s pláčem všeho lidu v hrobě vedle manžela svého položena.

Téhož léta ten den po Svátosti¹⁶⁾ král Václav povolal k sobě sufragána¹⁷⁾ arcibiskupova, jemuž jméno bylo doktor Johánek, i ptal se jeho, proč jest směl to učiniti a potvrditi na opatství kladrubské Albrechta mnicha. I odpověděl sufragán: „Králi milostivý, proto sem to učinil, neb sú jej všickni bratří kláštera toho sobě za opata zvolili a předkové moji též také jeho předkův tím způsobem potvrzovali.“ A král, slyše jeho slušnú výmluvu, kázal jej jíti¹⁸⁾ a hned té noci dal jej na most pražský vyvésti a do vody svr-ci a utopiti.

To uslyšav arcibiskup, poslal dva kanovníky kostela pražského k králi, aby se jeho otázali, z jakých příčin to jemu učiniti rozkázal. A když sú k němu přišli, otázali jsú se jeho a řekli: „Králi, pane náš milostivý, Tvé Milosti oznamujem, že jsme posláni od arcibiskupa, tvého kaplana, abychom se otázali, co jest ten dobrý muž Johánek doktor sufragán učinil, že jest konec života vzal skrze mistra popravného.“ Král odpověděl: „Poněvadž vy jeho chválíte po smrti a pravíte, že jest byl dobrý muž, chci tomu také, aby vás též jiní po smrti chválili.“ I rozkázal je hned vsázeti¹⁹⁾ a vtom bez meškání poslal pro kmotra svého mistra popravného, chtě kázati jím jako doktorovi Johánkovi též učiniti, ale však na přímluvu některých svých dvořanuov nazajtrí kázal je propustiti. Když jsú pak z toho vězení vyšli, uhlédali jsú státi mistra popravného s provazy; z toho nemálo byli zstrašeni. Uzřeli také krále, an stojí na pavlači; jeden z týchž kanovníkuov, jménem Jaroslav z Klinštajna, jenž byl muž jistě nábožný i svatý, pokloniv se, řekl: „Králi, pane náš, my, tvoji kaplané, z tohoto vězení, v kterémž jsme byli bez našeho provinění, tobě děkujem, a že jsme my dva byli v tomto vězení, ty po dvakrát vězněm budeš, jednou roku tohoto a po druhé roku druhého, a protože jsi naše osoby tam v tom vězení držal za čtyřidcet hodin, čtyřidcet téhodnuov²⁰⁾ v těžkém vězení držán budeš, a kdyby Pán Buoh nad tebou ruky nedržel, tu by v tom vězení konec života vzal.“

16) den po Svátosti 19. dubna - 17) sufragána biskupa podřízeného arcibiskupovi - 18) jíti uvěznit - 19) vsázeti vsadit do vězení - 20) téhodnuov týdnů

Král zasmáv se, řekl: „Dobře mluviš, jdi předse²¹⁾ a chval Pána Boha, zes posledního truňku²²⁾ v řece neučinil.“

Roku toho na den svatého Stanislava²³⁾ král Václav jel z Žeb- ráku do Berouna, a tu změniv oděv, šel do kláštera berounského, aby zhlédl, jak se mniši v svém pořádku chovají. Tu, nevím jakým puovodem,²⁴⁾ přišlo naň mužuoov šestnáct a jali krále tajně a vedli jej do Prahy a dali jej na rathúz staroměstský do vězení, jenž slove Špinka, a tu držán byl patnáct nedělí, to jest do svatého Bartoloměje.²⁵⁾ Pro to vězení byli Pražané staroměstští od Pražanuov novoměstských v nemalém podezření, neb byl ten hlas mezi lidi puštěn, že by tam do toho vězení tajně králi pečet přinesena byla a že jsú se tu nějací majestátové psali Pražanuom staroměstským na jích svobody, k kterýmž král chtěj neb nechťej musil svoliti, ale král potom tomu vždycky odpíral, pravě, že jím žádných majestátuov v tom sa vězení nedělal bezděčně ani dobrovolně, aniž sú ho za to žádali. Při času pak svatého Bartoloměje král v tom vězení velmi teskliv byl, a chtěje toho vězení rád prázdnen býti, divné a rozličné vymajšlel cesty. Dne jednoho poslal k Pražanuom, žádaje, aby jej pustili do lázně, která by najbližší byla od rathúzu, že jím slibuje, že se chce, jakž se zmyje, do téhož vězení navrátiti. Pražané uradivše se, dali k tomu své povolení a někteří z nich řekli: „Nechť nám slíbí svú čest a víru, že se zase dnes navrátí.“ Jiní pravili: „Není nám to slušné učiniti, abychom jej měli tak zavazovati, a kdyby tomu závazku dosti neučinil, komu bychom chtěli naň žalovati? Lépe jest, abychme s ním naše služebníky věrně poslali, kteříž by jeho, aby neušel, ostříhali.“ I šel jest král v neznámém oděvu z rathúzu, an ho žádný nezná, a čtyři služebníci měští při něm, a jakž vešli do té lázně, kteráž jest najbližší nad mostem pražským, tak jeden z služebníkův zůstal u sinných dveří²⁶⁾ a těch dveří pilně ostříhal, druhý služebník zůstal při šatech královských, pilně jích ostříhaje. Dva pak služebníci vešli s králem do mytedlny a tu se s ním myli. Po dluhém pak času král řekl k svým strážným: „Žádám vás, nechť se maličko prochladím,“ a oni dali povolení. Král uhlédav, ano jedna lodí stojí při samé lázni u břehu a veslo na ní položeno, řekl jedné ženě mladé, kteráž tu v lázni posluhovala:

21) předse dál - 22) truňku doušku - 23) na den sv. Stanislava 8. května - 24) jakým puovodem jak se stalo - 25) do sv. Bartoloměje 24. srpna - 26) u sinných dveří u dveří do síně

„Umíš-li lodí veslem táhnúti?“ A ona odpověděla: „A já umím.“ I řekl jí: „Prosím tebe, převez mne na druhou stranu řeky, chciť dobře zaplatiti.“ A ona to hned učinila. Když byli na puol řeky, řekl k ní: „Prosím tebe, pospěš!“ A ona rychle jej přeplavila, a když k břehu přistala, král, jakž se byl v lodí položil, zchytiv se, rychle ven vyskočil, a vyvolav ven ženu, i strčil lodí od břehu. A ona jemu řekla: „Ale pročs to učinil, kterakž já se zase navrátím?“ A on odpověděl: „Není tobě slušné zase se navrátiti, vezmiž veslo a pod' za mnou, já tobě ten přívoz dobře zaplatím, dnes tobě na tvou ruku sto zlatých položím.“ Žena, jsúci zlata žádostiva, šla za ním velmi rychle a časem spolu i pobíhali. A když jdúce po břehu řeky křovinami přišli až proti vsi, kteráž slove Chuchel, tu našli jednu lodí prázdnú stojící při břehu, a vstúpivše na ní, převezli se opět na druhú stranu, a všedše do lesuov, šli upřímo až k Novému hradu. A vtom přišel čas večerní, takže jsú potmě přišli k tomu zámku, volajíce na vrátného, kterýž když otevřel, podivil se a pověděl hajtmánovi, jenž byl Velislav z Duban, a on kázal ty hosti na zámek pustiti, a vida pána svého nahého a služebníka jeho toliko v košili, i vzav výborný oděv, odíl jím krále. Ženě té, kteráž slula Zuzana, král kázal dáti oděv ženský poctivý, a tu jím na rychlost hojná večere připravena byla a král Zuzanu vedlé sebe posadil. Po vykonání pak večere kázal král přinésti sobě sto zlatých českých, kteréž vzav, dal do ruky Zuzaně a řka: „Toto tobě jsem dnes od přívozu dáti slíbil.“ Tu všichni z toho, že pán jích jim zase navrácen, radující se, na tom zámku veselí byli. Po vykonání toho veselé na odpočívání se rozešli a král řekl k Zuzaně: „Poněvadž si mně na cestě tovaryšku byla a při večeri se mnú za stolem seděla, jest jistě slušné, aby také této noci vedlé mého boku ležala.“ Zuzana jako poslušná nasměla se vuoli královské zprotiviti.

Král pobyv tu několik dní, jel odtud' na Žebrák a Zuzanu s sebou vzal, pravě, že nikdá žádného věrnějšího služebníka neměl než Zuzanu, kteráž jej z pražského vězení vysvobodila. Jsa již na Žebráku, obeslal k sobě Pražany, jích žádaje, aby s ním jedli hrách, ale oni jeho obědem pohrdali,²⁷⁾ pravice, že lepší hrách bajvá v Praze než na Žebráce.

27) pohrdali odmítali (jej)

Daniel Adam z Veleslavína (1546–1599)

DEDIKAČNÍ LIST KE SLOVNÍKU SILVA QUADRILINGUIS

Veleslavínovy předmluvy ke knihám, které vydával v tiskárně svého tchána Jiřího Melantricha, jsou bohatým pramenem pro poznání jeho kulturního programu; hutně jej formuloval v latinském věnovacím listu k čtyřjazyčnému, česko-latinsko-řecko-německému slovníku *Silva quadrilinguis* (1598), jehož zkrácený text otiskujeme.

[...] Kdybychom my Čechové, třeba podle příkladu německých sousedů a občanů našich, napodobovali úsilí starých Řeků a Římanů, jimž byli barbari všichni národové, kteří nemluvili jejich jazykem, a ozdobovali bychom, tříbili, rozmnožovali a šířili svou řeč, už dávno by se k nám byla přestěhovala a do našeho státu by byla přešla všechna moudrost řecká a latinská spolu s jejími původci, hodnými věčné paměti. Mluvil by s námi mateřským naším jazykem Platon, velmož mezi filozofy. Rozprávěl by o přírodě, mravech a uměních učený Aristoteles. Přednášel by o státě a promlouval závěrečné řeči na fóru¹⁾ výmluvný Cicero. Vykládali by dějiny attická včela Xenofon,²⁾ Herodot, Livius, Plutarchos a Caesar. Zpívali by nám písně Homér, Hesiodos, Pindaros, Vergilius, Horatius a Ovidius. Provozovali by u nás komedie a tragédie Terentius, Plautus, Sofokles a Seneca. Vykládali by nám zákony císař Justinián, Papinián a jiní mistři práva. Učili by lékařství Hippokrates a Galenos. Krátce, celý sbor filozofů, řečníků, básníků, dějepisců, právníků, lékařů, a co kde bylo velmi učených mužů, byl by s námi, hovořil by s námi, rozuměl by nám a my bychom rozuměli jemu.

1) *forum* náměstí římského města – 2) *attická včela Xenofon* Xenofon (asi 430–355 př. Kr.), autor řady filozofických a historických spisů, získal přívlastek „attická včela“ díky svému prostému a jasnému slohu